

Данило Острозький: образ, гаптований бісером

Петро Кралюк

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Про загибель князя Романа

Говорив мені князь Данило:

«О, скільки славних ми мали предків! Чи багатьох пам'ятаємо? Час неблаганно стирає пам'ять нашу. Наче осінній вітер, що зриває листяний покрив із дерев. І стоять ті дерева — як тіні. І пам'ять про минуле наше — сонмище тіней».

«Лише літописець, — рік далі він, — може оживити тіні ці. Правда, не кожен».

Траплялося — у довгі зимові вечори просив (чи, радше, наказував) князь, аби я читав йому Літопис Руський. Особливо любив слухати про діяння прадіда свого — князя Данила Романовича.

«На його честь мене теж нарекли Данилом», — говорив мій повелитель.

«А ось про батька Данилового, князя Романа, мало написали літописці, — із сумом казав він. — Хіба той звершив менше діянь великих? Ось люди про нього донині пісні співають».

Я подумав: «Не завжди праведно й справедливо твориться в світі цім».

«Не мав Роман доброго літописця при собі, — казав Данило. — Князеві не лише меч потрібен — а й перо!».

«Ти напиши, — говорив мені, — напиши про Романа Мстиславовича».

І тоді я написав таке:

«Був Роман-князь владарем могутнім. Владів він Руссю. І хай ця Русь не була такою великою, як раніше, але ж його отчина Володимир, і підкорений ним Галич, а ще Київ — то осердя землі Руської. І хай називають її Руссю Малою. Але то та Мала Русь, на якій Велика Русь наросла.

Захотів Роман слави ще більшої — щоб про нього говорили у землях лядській та німецькій. А Папа, почувши про побіди Романові, прислав до нього посла, аби той намовив його корону королівську прийняти і на віру латинську перейти. Говорив йому посол, що Папа є сильним і може його багатим зробити, і городи йому дати. Тоді Роман витягнув меч свій та запитав: «Чи має Папа такого меча? Якщо має, то хай роздає городи. А я поки маю свій меч при бедрі. І не хочу купувати городів чимось іншим — лише кров'ю. Як колись батьки й діди наші, проливаючи кров свою, Русь розмножували».

І вибрався Роман у похід далекий. Удома залишив молоду жону, яка недавно породила йому двох синів — Василька й Данила. Буде кому великокнязівський стіл передати!

Та рано Роману ще про наслідування свого престолу думати. У нього багато справ попереду.

Прийшов Роман зі своїм воїнством, із дружиною до польського міста Судомира 15.

Гарне це місто. Стоїть на пагорбі високому над Віслою. З одного боку — повноводна ріка. З іншого — глибокий яр-яруга. Не приступишся.

Але Роман хотів приступитися. Наказав воям своїм завити хвости коням. Бо ж Завихвост! Так іменується місцина біля Судомира, де є брід на Віслі. Коні мали зайти у воду, потім — пуститися вплав. Пішов один кінь, другий. Ось уже десятки їх. Дехто пливе. Здавалося, все буде добре. Протилежний берег вільний, чистий.

Пора було б уже й Романові приєднатися до воїнів своїх. Раптом — якісь крики. Що це? Хтось розвернув коня, хтось схопив меча. А хтось упав на землю, убитий підступним ворогом.

Вороги вичекали свого часу. Побачили, що мало воїнів лишилося на березі — і вдарили. Роман теж розвернув коня. Гукнув

тим, хто перепливав Віслу, аби поверталися. Здавалося йому: нічого страшного. Не так багато нападників тих. Блиснув князівський меч.

І раптом потемніло в очах Романа Мстиславовича. Стріла прошила горло йому».

«Добре написав», — хвалив мене князь Данило. І повідав таке: «Знаєш, якби не та нерозумна смерть мого прапрадіда, князя Романа, під Завихвостом, може, все інакше було б».

«Інакше?» — подумав я. І сказав таке: «Смерть, князю, завжди нерозумною є. Часто не чекаєш її. І не чекав смерті князь Роман, коли йшов землею польською до Судомира».

На цьому обривалася повість. Чи то, може, було таке її закінчення? Бо ж іноді закінчення повісті — несподіванка. Не знаєш, чи то її кінець, чи просто вона обірвалася й продовження має бути.

Написано ще в сій повісті, що про князя Романа пісні співають. І оповіді різні про нього є.

Говорив я про це із хлопцями своїми. Максим пригадав, що чув пісню про Романа. Але вона зовсім не прославляла князя.

«Можеш заспівати?» — спитав я його.

«Спробую», — сказав Максим.

І заспівав, але тихо-тихо. Бо ж монастир. І була та пісня як щедрівка:

«Ой в неділю рано-рано,

Ой в неділю рано-рано

Заказали на війноньку

І старому, і малому,

І старому, і малому,

І Роману молодому.

У Романа нема коня,

А в Романа нема седла,

А в Романа нема сена.

Є в Романа три донечки,
Усі вони без долечки.
Одна каже: «Муй батеньку,
Продай мене молоденьку,
Продай мене молоденьку,
Купи собі коніченька».
Друга каже: «Муй батеньку,
Продай мене молоденьку,
Продай мене молоденьку,
Купи собі сіделечко».
Третя каже: «Муй батеньку,
Пускай мене молоденьку!
А я сяду да й поїду
До короля на війноньку».
Усі коні поседлалі,
Усі сини посажали.
Романув кунь той таки йде,
Єго дочка в ручци веде 16.

Негарно в цій пісні про князя Романа співалося. Нема в нього ні коня, ні сідла. Схоже, не дуже добре Роман господарював. Дбав про війну лише, а не про людей князівства свого. Тому і дочки його без долечки.

«Князі — не ангели», — такі слова злетіли з уст моїх.

І видалося мені, що розсипалися чорні й світлі крупинки бісеру. Й перемішалися.

А Максим захотів книгу «Бісер» почитати. Я не перечив.

15 Мається на увазі місто Сандомир, яке було одним із головних політичних та культурних осередків стародавньої Польщі. Розташоване на березі Вісли. Нині належать до Швентокшижського воєводства.

16 Пісня взята із фольклорних студій Віктора Давидюка.

• • •

Далі — у повній книжці «Данило Острозький: образ, гаптований бісером».
nashaknyga.com.ua